
Секція 6

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Анастасія Володимирівна Кисіленко – студентка III курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Марина Олександрівна Колесник** – старший викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

СТАН СИЛЬНОГО ДУШЕВНОГО ХВИЛЮВАННЯ ЯК КРИМІНОУТВОРЮЮЧА ОЗНАКА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 116 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Актуальність теми зумовлюється потребами судової практики, оскільки у процесі розгляду кримінальних справ виникають певні труднощі щодо застосування кримінально-правових норм, загальних правил кваліфікації злочинів та спеціальних правил кваліфікації умисного вбивства у стані сильного душевного хвилювання при конкуренції норм. З прийняттям нового Кримінального кодексу України деякі питання залишились мало дослідженими та дискусійними.

Проблемні аспекти сильного душевного хвилювання у кримінальному праві досліджували такі вчені як Ю. М. Антонян, М. І. Бажанов, А. В. Байлов, В. М. Бурдін, О. В. Бурко, В. Г. Гончаренко, О. О. Думанська, А. Ф. Зелінський, М. Г. Іванов, Д. П. Котов, В. Г. Макашвілі, С. О. Манойлова, Б. Я. Петелін, О. І. Рарог, А. Н. Трайнін, Б. В. Харазішвілі, С. Д. Шапченко, Л. І. Шеховцова та інші.

Життя людини, відповідно до ст. 3 Конституції України, є найвищою соціальною цінністю, а у ст. 27 Основного Закону наголошується, що кожна людина має невід'ємне право на життя і ніхто не може свавільно позбавити людину життя. Тому злочини проти життя становлять високу, якщо не найвищу, суспільну небезпеку.

Серед злочинів проти життя та здоров'я особи, передбачених Розділом II Особливої частини Кримінального кодексу України, стаття 116 встановлює відповідальність за умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (1). Якщо порівнювати попередню редакцію цієї статті, то раніше диспозиція передбачала

відповідальність за умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, що раптово виникло внаслідок протизаконного насильства, систематичного знуцання або тяжкої образи з боку потерпілого. 11 січня 2019 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 р. № 2227-VIII, унаслідок якого внесені зміни до Кримінального кодексу України, у тому числі й до статті 116. Відтепер ця стаття передбачає відповідальність за умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання, зумовленого жорстоким поведженням або таким, що принижує честь і гідність особи, а також за наявності системного характеру такого поведження з боку потерпілого (2, с. 251-252).

Розглянемо детальніше даний склад злочину та його основні криміноутворюючі ознаки. Безпосереднім об'єктом вбивства в стані сильного душевного хвилювання є життя людини. Об'єктивна сторона злочину включає дії (посягання на життя іншої особи), наслідки у вигляді смерті людини, причинний зв'язок між зазначеними діями та наслідком, а також час і певну обстановку вчинення злочину.

Суб'єктивна сторона характеризується проявом не лише умислу, а й особливого емоційного стану винного – його сильним душевним хвилюванням (фізіологічним афектом). Стан сильного душевного хвилювання тлумачиться у п. 23 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 07.02.2003 р. № 2 як емоційний стан винного, який значною мірою знижує його здатність усвідомлювати свої дії або керувати ними.

У психологічній науці цей стан іменується фізіологічним афектом і розглядається як надзвичайно сильний, особливо виражений, короткочасний емоційний стан, що бурхливо протікає, пов'язаний із кардинальною зміною важливих для суб'єкта життєвих обставин, що супроводжується різко вираженими психофізіологічними проявами та змінами, що дає непідвладну свідомому вольовому контролю розрядку в дії.

Іншими словами, він виводить психіку людини зі звичайного стану, гальмує свідому інтелектуальну діяльність, до певної міри порушує виборчий момент у мотивації поведінки, ускладнює самоконтроль, позбавляє людину можливості твердо й усебічно зважити наслідки своєї поведінки. У стані афекту здатність усвідомлювати фактичний характер і суспільну небезпеку своїх дій, а також керувати ними значною мірою знижена, що є однією з підстав для визнання вчиненого в такому стані злочину менш суспільно небезпечним, ніж злочин, скоєний у спокійному стані психіки.

Від фізіологічного афекту варто відрізнати так званий патологічний афект, який є тимчасовим хворобливим розладом психіки. При ньому настає глибоке затьмарення свідомості й особа втрачає здатність віддавати собі звіт у своїх діях і керувати ними. Вона в таких випадках визнається неосудною, а отже – не може нести кримінальну відповідальність. Для вирішення питання про те, вчинено діяння у стані фізіологічного чи патологічного афекту, необхідно призначити комплексну психолого-психіатричну експертизу (3, с. 256-257).

Наслідком змін, унесених до КК України, стала зміна умов застосування ст. 116 КК України. Якщо раніше КК України називав такими умовами протизаконне насильство, систематичне знущення й тяжку образу з боку потерпілого, то сьогодні, виходячи з диспозиції статті, це лише жорстоке або таке, що принижує честь і гідність особи, поводження, а також наявність системного характеру такого поводження з боку потерпілого.

Окрім цього, у новій редакції статті виключено таку обов'язкову ознаку виникнення стану сильного душевного хвилювання як раптовість. Але, на думку науковців, ця ознака існує незалежно від її закріплення у кримінально-правовій нормі. Раптовість виникнення стану сильного душевного хвилювання полягає в тому, що цей стан виникає як негайна реакція на жорстоке або таке, що принижує честь і гідність особи, поводження з боку потерпілого.

Також велике значення має час, коли виник умисел учинити вбивство в особи, яка перебуває у стані сильного душевного хвилювання, – він також має виникнути раптово, тобто умисел у цьому випадку не може бути заздалегідь обдуманим.

Склад злочину, передбаченого ст. 116 КК України, наявний лише тоді, коли умисел на вбивство виник раптово у стані фізіологічного афекту й був виконаний, коли винний ще перебував у такому стані. Найчастіше такий стан є короточасним і триває всього декілька хвилин. Якщо вбивство вчинене після того, коли стан сильного душевного хвилювання пройшов, дії винного слід кваліфікувати за ст. 115 КК України. Протиправна поведінка потерпілого в такому разі може бути визнана обставиною, яка пом'якшує покарання (4, с. 184-185).

Отже, для вирішення питання правильної кваліфікації злочину потрібно врахувати всі елементи його складу, провести відмежування сильного душевного хвилювання, тобто фізіологічного ефекту, від патологічного, який, як зазначалося раніше, є хворобливим розладом психіки, та встановити момент виникнення наміру вчинити суспільно небезпечне діяння у вигляді вбивства.

Література

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. N 2341-III. Дата оновлення: 16.01.2020 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Саградян М. Убивство у стані сильного душевного хвилювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 250-254. URL : <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.5.46>.
3. Вереша Р.В. Сильне душевне хвилювання: поняття та кримінально-правове значення. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 182-193.
4. Лакатош В.В. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання. 2014. С. 255-259. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>.

Нікіта Сергійович Коваленко – студент III курсу Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Науковий керівник: Артем Євгенович Голубов – доцент кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЩОДО ПОСИЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТА

Доступ до інформації згідно зі ст. 34 Конституції України є конституційним правом людини, яке передбачене і гарантоване державою. Це право, окрім іншого, є ключовим інструментом у боротьбі із протиправними діями, зокрема з корупцією. Так, журналісти, що ведуть розслідування, та представники громадських організацій можуть використовувати право на доступ до інформації, щоб виявляти та викривати протиправні дії та допомогти викоринити їх. Через це в Україні питання діяльності засобів масової інформації (далі – ЗМІ) та їх представників, якими є журналісти, питання активізації такої діяльності, є дуже важливим та з кожним днем все актуальнішим.

Однак, слід зазначити, що через активну свою діяльність журналісти часто зазнають порушення їх прав, як особистих, так і прав, наданих їм для виконання їх професійних обов'язків. Приміром, за даними експертів Інституту масової інформації в Україні протягом 2019 року було зафіксовано 243 випадки порушень свободи слова, з яких 172 випадки стосувалися фізичної агресії проти журналістів (для порівняння: у 2018 році було зафіксовано менше порушень свободи